

תני דבי אליהו: מעשה בתלמיד אחד, ששנה הרבה, וקרא הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה [שהסבירוהו סתימות המשנה וטעמיה, והיינו "תלמוד"]. ומת בחצי ימיו.

והיתה אשתו נוטלת את תפיליו [שנאמר בהם אריכות ימים, כדכתיב "ה' עליהם — יחיו". תוספות הרא"ש], ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

ואמרה להם ליושבי בית המדרש: כתיב בתורה "כי הוא חייך ואורך ימיו". בעלי ששנה הרבה, וקרא הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה — מפני מה מת בחצי ימיו (1)?!

ולא היה אדם מחזירה דבר.

ואמר אליהו: פעם אחת נתארחתי אצלך, והיתה מסיחה כל אותן מאורע.

ואמרת לי: בתי, בימי נדוּתך, שהם שבעת הימים מהראיה הראשונה של דם נדות — מה הוא אצלך [איך נהג עמך]?

עולא, כי הוי אתי מבי רב, הוה מנשק להו לאחוותיה אבי חדיהו, ואמרי לה: אבי ידיהו (14). שכן דרך בני אדם, שכשיוצאין מבית הכנסת, מיד נושקים לאביהם ולאמם או לגדול מהם, בארכובה או בפס היד. וזהו דרך כבוד [רש"י]. עבודה זרה יז א].

ופליגא עולא בהך עובדה דידיה, אמירא דידיה.

דאמר עולא: אפילו שום קורבה אסור בעריות, משום הרחקה מעבירה. וכדאמרינן "לך לך אמרינן לנזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב" כלומר: התרחק, אתה הנזיר, ואל תלך דרך הכרם, אלא הקף אותו מסביב כדי שלא תכשל באיסור אכילת ענבים.

ולשיתנו, לא היה לו לנשק את אחיותיו, משום הרחקה. ואף שלא היה חס ושלום בדרך עבירה.

[אכן, עולא עביד כן, משום שידע בעצמו שלא יבוא לידי הרהור. לפי שצדיק גמור היה. וכעין רב אחא שהיה מרכיב את הכלה על כתפיו ומרקד עמה, משום דדמיא ליה כקורת עץ בעלמא. תוספות].

14. ומכאן הוכיח הרמב"ן שם, נגד הרמב"ם שכתב דחיבוק ונישוק אסור מן התורה.

והש"ך, סימן קנ"ז סק"י דחה ראייתו, על פי מה שכתב המגלת אסתר בדעת הרמב"ם, שאין איסור מן התורה אלא רק בנישוק וחיבוק שהוא דרך חיבת ביאה. וכן הוא לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה שם, שכתב "המחבק ומנשק דרך תאוה".

1. ולא השיבו לה שהכונה לעולם הבא, משום

נתן בהא מילתא, "עשה סייג לדבריך, כשם שעשה הקדוש ברוך הוא סייג לדבריו".

ובספר המצוות מצוה שני"ג, הביא בזה דרשת התורת כהנים: אין לי אלא שלא יגלה. מנין שלא יקרב? תלמוד לומר "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב". אין לי אלא נדה. מנין לכל העריות? תלמוד לומר "לא תקרבו לגלות ערוה". אבל הרמב"ן שם נחלק עליו, וכתב דאין דרשה זו אלא אסמכתא בעלמא. ואין בזה מלקות מן התורה.

אמרה לי: הם ושלום — אפילו באצבע קטנה לא נגע בי!

והוספתי לשואלה: **בימי ליבוניך**, שהם שבעת הימים הנקיים מדם שצריכה הזבה [שהיא האשה שראתה דם במשך שלשה ימים רצופים בלא "עת נדתה"] למנות לאחר גמר הראיה האחרונה, וצריכה ללבוש בהם בגדים לבנים כדי לבדוק עצמה שלא נסתרה הספירה על ידי ראית דם — **מהו אצלך באותם הימים?**

אמרה לי: באותם ימים, **אכל עמי, ושתה עמי, וישן עמי בקירוב בשר**. אבל לא עלתה על דעתו לעשות בי דבר אחר [תשמיש].

ואמרתי לה: ברוך המקום שהרגנו! משום שלא נשא בעלך פנים לתורה⁽²⁾. שהרי אמרה תורה "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב" [ואיסור זה כולל גם אשה הטמאה בטומאת זיבה], שאף קירוב בשר לבד אסור.

שהרי כל זמן שלא טבלה הרי היא עדיין בטומאתה, ואסורה לו מן התורה.⁽³⁾ וכדדרשין מ"תהיה בנדתה", בהוייתה תהא עד שתבוא במים [רש"י]. ולהכי קאמר עליו "שלא נשא פנים לתורה", לדרוש דרשה זו. [מהרש"א].

כי אתא רב דימי, אמר: הא דהקל אותו חסיד בזה, היינו משום דמטתה חדא [רחבה] הואי. וכיון שלא היו בקירוב בשר, קסבר שמותר לעשות כן.

במערכא אמרי, אמר רבי יצחק בר יוסף: היה ישן עמה, כשסינר שהיא חגורה בו, היה מפסיק בינו לבינה. ומשום כך הקל בעצמו.

מתניתין:

ואלו הדינים האמורים בפירקין, הם מן

3. כן פירש רש"י. ולפי זה, מאחר דעדיין לא טבלה, אין שום חילוק בין חומר ימי הנידות לימי הליבון של זבה. ומה ששאלה אליהו על ימי הליבון של זבה, היינו משום שידע שכך היה המעשה.

ורבינו תם פירש, שהמדובר בנדה בלבד. אלא, שבזמנם הם היו רגילים לטבול לטומאת נדות שתי טבילות. אחת לאחר ז' ימים הראשונים מהראיה הראשונה. ואז היא היתה נטהרת מן התורה. ואחת לאחר ז' ימים נקיים, שנהגו לספור אותם לחומרא, מדרבנן, גם בנדה, ולטבול שוב לאחריהם. ומשום כך הקל בה בעלה בימי הליבון. שכבר היתה מותרת לו מן התורה. וקסבר שלא החמירו חכמים אלא בתשמיש ולא בקירוב בשר. ולהכי מייתי קרא ד"לא

דכתיב "חייך ואורך ימך". ומשמע, "חייך" בעולם הזה, "ואורך ימך" לעולם הבא, ליום שכולו ארוך. תוספות הרא"ש.

2. כן פירש הרמב"ן בספר המצוות בלא תעשה שנ"ג. ומזה הוכיח דאין קירוב בשר מן התורה, אלא מדרבנן. ולהכי קרי לה "שלא נשא פנים", כלומר לא החמיר על עצמו. דאילו הוי דאורייתא היה צריך לומר "שעבר על דברי תורה".

אבל הרמב"ם, דאית ליה דאיסור דאורייתא הוא, יפרש, דקאי על הקדוש ברוך הוא. שלא נשא פנים לתורתו של אותו תלמיד. מגילת אסתר. וכן משמע מתנא דבי אליהו, דאיתא שם: "ברוך המקום שהרגו, שאין לפניו משוא פנים!" שפת אמת.

קאי מתניתין על הני הלכות דבעינן למימר במתניתין דלקמן. שרק הן נאמרו שם.

ופשטינן: **תא שמע: אין פולין לאור הנר, ואין קורין לאור הנר** — ואלו מן ההלכות שנאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון!

הרי שדיני המשנה דלעיל הם מ"ח דברים, ולא דיני המשנה דלקמן. ואם כן, **שמע מינה** ד"ואלו" **תנן**.

ומסקינן: **שמע מינה!**

עד ימי רבי לא היו כותבים את דברי התורה שבעל פה. שאסור היה לכתוב את כל המשניות והברייתות, משום "דברים שבעל פה אי אתה רשאי להעלותם על הכתב". עד שהתיר רבי לכותבם משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך".

יוצא מן הכלל היתה "מגילת תענית", שכתבו להם בכתב לזכרון על מגילת ספר את כל הימים שבהם נעשה להם נס ונגאלו מצרותיהם, כדי לדעת שימים אלו אסורים הם בתענית.

תנו רבנן: מי כתב את "מגילת תענית"?

אמרו: חנניה בן חזקיה וסיעתו כתבום. לפי שהיו מחבבין את הצרות.⁽⁴⁾ שהנס אשר

ההלכות שאמרו חכמים בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון, כשעלו לבקרו. ובגמרא יבואר על איזו משנה קאי.

ונמנו שם, שעמדו למנות מי הם המרובים ומי הם המועטים, ונמצא שרבו תלמידי בית שמאי על תלמידי בית הלל במנין. ולפיכך נפסקה הלכה כמותם בהלכות אלו.

וי"ח דברים גזרו בו ביום.

גמרא:

אמר ליה אביי לרב יוסף: כיצד שנינו במתניתין —

האם "אלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון" **תנן**, בלא וי"ו.

או דלמא, "ואלו מן ההלכות" תנן.

ומבאר אביי את הספק:

האם "ואלו" **תנן**, בוי"ו החיבור, וקאי משנתנו על הני הלכות דאמרן במתניתין דלעיל. לומר, שהלכות אלו ש"לא יפלה את כליו" ו"לא יקרא לאור הנר" נאמרו בעלית חנניה.

או "אלו" תנן, בלא וי"ו החיבור. ולפי זה

"חביבין יסורין" [שממרקים עוונותיו של אדם]. ולכך עשו יום טוב ביום שנגאלו, שמתוך כך יזכרו בצרה החביבה עליהם. שכשם שמברכין על הטובה מברכים על הרעה.

ולכך קראו לספר זה "מגילת תענית", משום דכל עיקרן של הימים הטובים ההם לא נתייחד אלא על שם התעניות שהיו להם בעת הצרה.

תקרב", לומר שהקריבה חשובה כמעשה עצמו ולפיכך אין לחלק ביניהם, אף לענין חומרה שהחמירו חכמים. ריטב"א.

4. כן פירש רש"י. וכתב המהרש"א, דאין לשון "את הצרות" משמע כן.

ופירש, שחיבבו את הצרות עצמן, כדאמרינן

שאלמלא הוא, היה נגזז ספר יחזקאל. משום שהיו דבריו של ספר יחזקאל סותרין את דברי תורה [כגון] "כל נבילה וטרפה מן העוף ומן הבהמה, לא יאכלו הכהנים". דמשמע לכאורה שישראלים מותרים לאוכלם. וכגון חטאת האמורה שם בכהן שנטמא מת, שמביאה כשנטהר לאחר שבעת ימים שאין לה רמז בתורה]. ובקשו חכמים לגונזו משום כן.

מה עשה חנניה בן חזקיה?

העלו לו לעלייתו ג' מאות גרבי שמן, למאור ולמזונות לכל זמן ישיבתו שם.

וישב בעליה, ודרשן לכל הכתובים שנראים כסותרים דברי תורה, עד שיישב את הסתירות כולן [וכגון בנבילה וטריפה שודאי אסורים באכילה אף לישראל. אלא משום שהותרה מליקה לכהנים באכילה בחטאת העוף, הוצרך להזהירם על מליקת חולין, שנבילה היא].

שינינו במתניתין: **ושמנה עשר דבר גזרו בו ביום.**

מאי ניהו שמנה עשר דבר?

תשעה מהם, הם דברים שגזרו בהם שיפסלו את התרומה מדרבנן, לאוסרה באכילה כתרומה טמאה.

כדתנן: אלו פוסלין את התרומה במגעם:

נגאלו בו מהצרות, היה חביב עליהם להזכירו ולשבח בו את הקדוש ברוך הוא. וכתבום לימים אלו כדי לעשותם יום טוב, ושלא להתענות בהם.

אמר רבי שמעון בן גמליאל: אף אנו מחכבין את הצרות. אבל מה נעשה? שאם באנו לכתוב את כל הצרות והנסים — אין אנו מספיקין! שמתוך שתדירים הם, היה לנו לעשות יום טוב בכל יום.

דבר אחר: הא דלא כתבין ימים אלו, היינו משום שאין שוטה נפגע. כלומר אין השוטה מרגיש בפגעים רעים הבאים עליו. וכך אנו אין מרגישים בצרות, וממילא אין אנו מכירין בנס ההצלה מהן.

דבר אחר: אין בשר המת מרגיש באיזמל, הסכין, המחתך בו. ומשל הוא למי שמורגל בצרות, שכבר אינו מרגיש בהן.

ומקשינן: איני, וכי אין המת מרגיש?

והאמר רב יצחק: קשה רימה, התולעת, העוקצת למת — כמחט בבשר החי.⁽⁵⁾ שנאמר "אך בשרו עליו יכאב, ונפשו עליו תאבל".

ומשינינן: אימא, אין בשר המת [בשר שיבש] שנמצא בגוף אדם חי, מרגיש באיזמל.

אמר רב יהודה אמר רב: ברם, זכור אותו, האיש לטוב, וחנניה בן חזקיה שמו,

5. וכתב התוספות יום טוב, באבות פרק א', במשנה ד"מרכה בשר מרכה רימה", דאין הכונה לצער גופני, שהרי ודאי אין למת שום הרגשה בבשרו. אלא צער הוא לנפש המת, כשהיא רואה בניוול הגוף. והוכיח כן גם מדברי הרשב"א

בתשובה ש"ס"ט.

הן אמנם דמסוגיין צריך עיון לדבריהם. דאם כן, מאי קפריך מינה על "איזמל בבשר המת". שפת אמת.

והרי הוא פוסל את התרומה במגעו⁽⁷⁾.

ג. וכן השוטה רביעית משקין טמאין — אף שמן התורה אינו נטמא, מדרבנן הוא נעשה שני לטומאה, ופוסל את התרומה.

ד. וכן טמא שטבל ונטהר מטומאתו, ובו ביום [ואפילו לאחר שהעריב השמש וכבר הותר בתרומה. תוס'] בא ראשו ורובו במים שאובין — גזרו בו שיעשה שוב על ידי המים השאובין שני לטומאה, ויפסול את התרומה.

ה. ואף מי שהיה טהור גמור קודם לכן,

א. אדם האוכל שיעור כחצי פרס⁽⁶⁾ מאוכל שהוא ראשון לטומאה.

מן התורה אין האדם נטמא באכילת דבר טמא אלא אם אכל נבלת עוף טהור, בעת אכילתה בלבד. וכל שכן שאדם האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה, שאינו נטמא על ידו. ורבנן גזרו על האדם האוכל אוכל ראשון לטומאה שיהיה שני לטומאה. ואף שאין השני לטומאה מטמא מאכל חולין, הרי הוא פוסל את התרומה.

ב. ואף האדם האוכל חצי פרס מאוכל שהוא שני לטומאה, גזרו בו להיות שני לטומאה,

הגזירה הקדמונית. אבל מהך גזירה די"ח דבר, אינו נפסל ואינו פוסל את התרומה, אלא אם כן היה שיעור כביצה בכת אחת בתוך פיו.

7. והוצרך למינקט תרוייהו. דאי אמר "אוכל אוכל ראשון" בלבד, אכתי לא ידעינן שאף האוכל שני פוסל את התרומה. ואי קאמר "אוכל אוכל שני", הוי אמינא דדוקא באוכל שני אינו מטמא את התרומה אלא פוסלה בלבד. אבל "האוכל אוכל ראשון" אף מטמא את התרומה, לפסול תרומה אחרת. קא משמע לן דתרוייהו שוין הן. תוספות.

ועדיין צריך עיון, דזה אינו מיישב אלא למה הוצרך התנא למינקט תרוייהו. אבל עדיין קשה למה הוצרכו לתקן תקנה נפרדת לאוכל אוכל ראשון.

ויעויין במהרש"א שכתב, דמעיקרא לא הוי קשיא להו, אלא על דברי התנא. אבל בעצם הגזירה, באמת חדא גזירה היא לאוכל ראשון ואוכל שני. וכן הוא לחד תירוצא בתוספות לקמן יז א. ויעויין עוד בצ"ח ובשפת אמת במה שכתבו בזה.

6. כן כתב רש"י. ומקורו מהא דאיתא ביומא פ ב, דכחצי פרס של אוכלין טמאין פוסל את הגויה [של האדם האוכלין] מלאכול בתרומה.

ונראה משיטתו דהיינו גזירה דהכא. והא דנאסר באכילת תרומה, והא דפוסל את התרומה במגעו, הכל חדא גזירה. ומי"ח דבר היא.

אבל התוספות כתבו דשתי גזירות נינהו:

א. ההיא ד"פוסל את הגויה" מלאכול בתרומה, שהיא גזירה קדמונית. ושיעורה בחצי פרס. וטעמה משום שיבוא לטעות ולומר שמותר להגיע תרומה באוכל טמא, כמו שמותר לאכול תרומה אחר שאכל אוכלין טמאין, אף שהם נוגעין זה בזה בתוך מעיו.

ב. גזירה דהכא, שפוסל את התרומה במגעו, שהיא גזירה מאוחרת. ושיעורה בכביצה של אוכלין טמאין. שהרי הטעם המבואר לקמן בהך גזירה [שמה יאכל אוכלין טמאין, ויתן אז משקין תרומה בפיו בעור האוכל הטמא נמצא שם] שייך אף בכביצה.

ואף לאחר גזירה זו, עדיין צריך לגזירה הקדמונית, במקום שאכל חצי פרס מעט מעט, בפחות פחות מכביצה, בשיעור זמן של כדי אכילת פרס. דבכהאי גוונא הרי הוא נפסל מטעם

וקמפרש ואזיל לכל תשעת הדברים האלו.
יש שלשה חילוקים בסדר הטומאה.

א. בחולין מצינו שכל אחד מאבות הטומאה עושה את כל הנטמא ממנו לראשון לטומאה. ואותו ראשון לטומאה עושה את כל הנטמא ממנו לשני לטומאה. אבל אין השני עושה אחריו שלישי לטומאה.

ב. בתרומה נתחדש שאפילו שני לטומאה פוסל מאכילה את התרומה הנוגעת בו [ויליף לה מטבול יום, שדומה לשני לטומאה בכך שהוא אסור בתרומה, והרי הוא פוסל את התרומה].

ג. בקדשים נתחדש שאף השלישי לטומאה פוסל את הקדשים שנוגע בהם. [ויליף לה ממחסור כפורים, שדומה לשלישי לטומאה בכך שהוא מותר בתרומה ואסור רק באכילת קדשים, ופוסל את הקדשים].

ועתה דנה הגמרא במה ששנינו "אלו פוסלין את התרומה [במגעם: אדם] האוכל אוכל ראשון, והאוכל אוכל שני!

מדכתיב "פוסלין את התרומה", משמע

שנפלו על ראשו ורובו ג' לוגין מים שאובין⁽⁸⁾ גזרו עליו טומאה, והרי הוא פוסל את התרומה.

ו. וכן גזרו כי הספר שהוא מכ"ד כתבי הקודש של תורה נביאים וכתובים — פוסל תרומה במגעו כדין שני לטומאה הנוגע בתרומה. [האם גזרו שהספר עצמו ייחשב כשני לטומאה או שרק גזרו על תרומה הנוגעת בו שתפסל — עיין תוס' ד"ה תנא. והר"ש במסכת ידים כתב: מהיכי תיתי לטמאות את הספר! ?].

ז. וכן הידיים, קודם נטילתם הרי הן שניות, ופוסלות את התרומה.

והטבול יום [שכבר טבל לטומאתו, אלא שעדיין לא העריב שמשון] פוסל את התרומה במגעו. אך אינו ממנין י"ח דבר, לפי שמדאורייתא הוא פוסל את התרומה, ולא משום גזירה.

ח. והאוכלים שנטמאו במשקין טמאין, הרי הם שניים לטומאה. ויבואר לקמן⁽⁹⁾.

ט. והכלים שנטמאו במשקין טמאין, נעשים שניים לטומאה, ופוסלים את התרומה. ויבואר לקמן.

זה. אבל בביאת מים, כל שבא ראשו ורובו במים נטמא.

9. וכל טומאות אלו אינן כטומאות דאורייתא, ולא בעינן בהו "הערב שמש". אלא טהור מיד לכשיטבול. רש"י בשם הערוך. וכן דייק המשנה למלך בפרק ט' מאבות הטומאה הלכה א', מדברי הרמב"ם שם בענין טומאת מים שאובין, דלא בעינן בה הערב שמש.

8. אבל טהור שבא במים שאובין אינו נטמא. ולא גזרו בו אלא בנפילה. שכן היתה הרגילות, להפיל עליהם מים שאובין אחר הטבילה במים סרוחים, ולא לטבול בהם. תוספות.

אבל הרמב"ם בפרק ט' מאבות הטומאות הלכה א' משמע לא כן. אלא אף טהור הבא במים שאובין פוסל את התרומה. משנה למלך שם.

עוד נסתפק שם, אי אף בביאת מים בעינן שיעור ג' לוגין, או דדוקא בנפילה נאמר שיעור

שפוסל קודש בלבד!

ואין האדם האוכל אוכל שלישי נעשה שני לפסול את התרומה.

ואין אדם האוכל אוכלין שהם שלישי לטומאה נטמא, אלא באוכל חולין שנעשו על טהרת תרומה, ונטמאו.

מעיקר הדין אין חיוב לאכול את מאכלי החולין בטהרה, אלא הם נאכלים אף בטומאה [לדעת רוב הראשונים]. ומכל מקום היו חסידים הראשונים מקפידים לאכול את חוליהן בטהרה.

היו מהם שהיו שומרים את החולין ב"טהרת תרומה", שלא יטמא האוכל החולין מכל הטומאות הפוסלות את התרומה, ואפילו מטומאה שאינה נתפסת כלל בחולין כגון "שלישי לטומאה" שנתפסת רק בתרומה ובקדשים.

ונהגו כך כדי שאם יארע שתתחלף להם תרומה בחולין, ויאכלוה בחזקת חולין, לא יכשלו באכילת תרומה טמאה.

ויש שהיו שומרים את חוליהן ב"טהרת הקודש". שהחמירו על עצמם שלא יטמאו אף מכל הטומאות הפוסלות את הקדשים.

נהגו בשמירת טהרה זו אנשים שהיו רגילים באכילת קדשים, שרצו להיות רגילים תדיר בשמירת טהרתם.

הנהגה זאת של חולין שנעשו "על טהרת הקודש" או "על טהרת תרומה" אינה רק הנהגה פרטית שנהגו בה אנשים מסויימים אלא היא מעלה של טהרה שנקבעה על ידי חכמים, עם כללים שקבעו לה חכמים, והנהגו

שנעשית התרומה רק "פסולה" לאכילה במגעם בה אך אינה נעשית "טמאה" לענין שתפסול תרומה אחרת במגעיה.

והוינן בה: מאן האי תנא דאית ליה שהאוכל אוכל ראשון, והאוכל אוכל שני — מפסל פסלי את התרומה, אבל טמויי לא מטמו לתרומה, שתיעשה היא עצמה טמאה שיהיה בכוחה לפסול תרומה אחרת?

אמר רבה בר בר חנה: רבי יהושע היא.

דתנן: רבי אליעזר אומר: אדם האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה, נעשה בכך אף הוא ראשון לטומאה כמותו, ומטמא את התרומה להיות שניה. ואותה תרומה הטמאה כדין שני לטומאה פוסלת במגעיה תרומה אחרת לאכילה.

ואדם האוכל אוכל שהוא שני לטומאה, נעשה אף הוא שני כמוהו, ופוסל את התרומה מאכילה במגעו. אבל אינו מטמאה בטומאת שני שתוכל לפסול תרומה אחרת.

ואדם האוכל אוכל שהוא שלישי לטומאה, נעשה שלישי בלבד, ואינו פוסל את התרומה במגעו. אבל פוסל הוא את הקדשים. שהשלישי פוסל את הרביעי בקדשים.

והכל משום גזירת חכמים הוא.

רבי יהושע אומר: בין אדם האוכל אוכל ראשון, ובין אדם האוכל אוכל שני, אינו נעשה אלא שני לטומאה בלבד. שהוא רק פוסל את התרומה אך אינו מטמאה לענין שהיא תפסול תרומה אחרת במגעיה.

ואילו אדם האוכל אוכל שהוא שלישי לטומאה, הרי הוא נעשה שני רק לענין